

<https://helda.helsinki.fi>

Tieto ja hyveet

Lammenranta, Markus

Helsingin yliopisto, Teoreettinen filosofia
2014

Lammenranta , M 2014 , Tieto ja hyveet . julkaisussa N Hämäläinen , J Lemetti & I Niiniluoto (toim) , Hyve . Filosofisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta , Nro 45 , Helsingin yliopisto, Teoreettinen filosofia , Helsinki , Sivut 325-335 , Filosofisen yhdistyksen kollokvio , Helsinki , Suomi , 07/01/2014 .

<http://hdl.handle.net/10138/153195>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Tieto ja hyveet

MARKUS LAMMENRANTA

Hyvetytoteoria tutkii henkilön tiedollisia ominaisuuksia eli älyllisiä hyveitä. Joko niitä pidetään perustavina tiedollisina ominaisuuksina, joiden avulla selitetään muut tiedolliset ominaisuudet, kuten tieto ja oikeutus, tai niiden tutkimusta pidetään jostakin muusta syystä tärkeänä. Haluan tutkia sitä, voidaanko tiedon käsite määritellä tai analysoida hyveen käsitteen avulla. Tällaisen analyysin on ajateltu ratkaisevan perinteiset tieto-opin ongelmat. Yritän selvittää, pitääkö tämä paikkansa.

Mitkä perinteiset ongelmat teoria siis lupaa ratkaista? Näyttäisi siltä, että tietoteorian tai tiedon analyysin pitäisi pystyä vastaamaan ainakin seuraaviin kolmeen kysymykseen: (1) Mitä on tieto? (2) Miksi tieto on arvokkaampaa kuin tosi uskomus? (3) Miten tieto on mahdollista?

Tärkein on luonnollisesti kysymys tiedon luonteesta, jonka jo Platon (1979) esitti Theaitetos-dialogissa. Yksi suosittu vastaus oli se, että tieto on samaa kuin tosi ja oikeutettu uskomus. Edmund Gettier (1963) esitti kuitenkin tälle analyysille kaksi vakavaa vastaesimerkkiä. Sen jälkeen on yritetty löytää uutta analyysia, jolle ei olisi vastaavantyyppisiä vastaesimerkkejä. Yksimielisyyttä ei ole kuitenkaan saavutettu.

Toinen ongelma koskee tiedon arvoa: Miksi tieto on arvokasta? Erityisesti miksi se on arvokkaampaa kuin tosi uskomus? Sokrates teki kysymyksen tässä muodossa Platonin Menon-dialogissa (1978). Hyveteorian kannattajat väittävät, että hyveteoria antaa tähän kysymykseen paremman vastauksen kuin vaihtoehtoiset teoriat.

Kolmas ongelma on vastata skeptisiin argumentteihin, jotka pyrkivät osoittamaan, ettei meillä ole tietoa tai edes oikeutettuja uskomuk-

sia, ja selittää, miten tieto ja oikeutus ovat näistä argumenteista huolimatta mahdollisia. On olemassa kaksi keskeistä skeptisten argumenttien tyyppiä: Toinen löytyy antiikin pyrrhonistisesta skeptisismistä – ns. Agrippaan troopeista – toinen taas Descartesin Mietiskelyistä. Koska Agrippan ongelma koskee uskomustemme oikeutusta ja aiheeni on tiedon luonne, keskityn karteesiseen skeptisismiin, joka kiistää tiedon ulkomaailmasta. Pystykö hyveteoria siis selittämään, mitä vikaa karteesista skeptisismistä puolustavissa argumenteissa on?

Ensimmäinen kysymys tiedon luonteesta on perustavin, koska vastauksen siihen pitäisi antaa vastaus myös jälkimmäisiin. Hyväksyttävän tiedon analyysin, joka vastaa 1. kysymykseen, pitäisi myös auttaa selittämään, miksi tieto on arvokasta ja miten se on mahdollista. Hyvetietoteorian pitäisi siis pystyä ratkaisemaan kaikki kolme ongelmaa: Theateoksen ja Gettierin ongelmat, tiedon arvon ongelma ja karteesin skeptismin ongelma.

1. Älylliset hyveet

Hyvetietoteoria on saanut vaikutteita monilta filosofian historian tärkeimmiltä hahmoilta, kuten Platonilta, Aristoteleelta, Tuomas Akvinolaiselta, Thomas Reidiltä, Kierkegaardilta ja Charles Peirceltä. Nykyfilosofiassa hyvetietoteorian pani kuitenkin alulle Ernest Sosa, joka artikkelissaan "The Raft and the Pyramid: Coherence versus Foundations in the Theory of Knowledge" (1980, 23) esitti, että älyllisen hyveen käsite voisi ratkaista kiistan fundamentalismin ja koherenssin välillä.

Mitä älylliset hyveet ovat? Sosa ymmärsi ne luotettaviksi uskomuksen muodostamisen taipumuksiksi tai kyvyiksi, sellaisiksi, jotka tuottavat suhteellisen suuren määrän tosia uskomuksia. Älyllisiä hyveitä ovat esim. havainto, introspektio, järki, muisti ja päättely. Sosan esikuvana on Aristoteleen näkemys älyllisistä hyveistä. Samanlaista käsitystä hyveistä ovat kannattaneet myös Alvin Goldman (1992), John Greco (2010), Alvin Plantinga (1993) ja Duncan Pritchard (2010).

Kilpailevan näkemyksen mukaan älylliset hyveet muistuttavat Aristoteleen moraalisia hyveitä. Ne ovat hankittuja luonteenpiirteitä, kuten totuuden rakkaus, avoimuus, puolueettomuus ja älyllinen rohkeus.

Totuuden rakkaus on keskeisin ja perustavin, koska muut hyveet ovat sellaisia, jotka totuutta rakastava tutkija haluaa hankkia itselleen. Hyveelliselle tutkijalle on siis olennaista tietty motivaatio eli halu uskoa siihen, mikä on totta, ja välttää uskomasta siihen, mikä on epätotta. Tämä halu ohjaa hänen kaikkea uskomuksen muodostamistaan. Hyveellisyys on tämän näkemyksen mukaan tiedollista vastuullisuutta, kun se edellisen mukaan on luotettavuutta. Näkemystä ovat kannattaneet mm. Lorraine Code (1987), Christopher Hookway (2003), James Montmarquet (1993) ja Linda Zagzebski (1996).

Vaikka jälkimmäinenkin näkemys on kiinnostava, keskityn edelliseen, koska tämä antaa uskottavamman tiedon analyysin. Tieto ei tyypillisesti vaadi erityistä luonteenlaatua. Esim. havaintotieto ja muistitieto syntyvät tyypillisesti automaattisesti ilman ponnistuksia ja mitään erityistä motivaatiota. Toisaalta tämän hyvenäkemyksen kannattajat eivät kaikki ole kiinnostuneita tiedon analysoinnista vaan haluavat laajentaa tieto-opin alaa hyveisiin tai jopa korvata koko tiedon luonnetta koskevan problematiikan hyveitä koskevalla (ks. Baehr 2012). Keskityn tässä esitelmässä kuitenkin edelliseen, koska olen kiinnostunut tiedosta ja koska jälkimmäinen näkemys näyttää asettavan tiedolle liian tiukat vaatimukset.

Tutkin siis näkemystä, jonka mukaan tieto vaatii luotettavia älyllisiä kykyjä. Tämä on yksi reliabilismin muoto, jota voidaan kutsua hyvereliabilismiksi. Pystyykö se siis ratkaisemaan edellä mainitut ongelmat?

2. Gettier-ongelma

Ennen Edmund Gettieriä oli yleistä ajatella, että tieto on samaa kuin tosi ja oikeutettu uskomus:

S tietää että p, jos ja vain jos (1) p on tosi, (2) S uskoo että p ja (3) S on oikeutettu uskomaan että p.

Tätä määritelmää on kutsuttu perinteiseksi tiedon analyysiksi. Jo Platonin on ajateltu kannattaneen sitä Theaitetos-dialogissa. Gettier (1963) esitti sille kuitenkin kaksi vastaesimerkkiä, ja muut ovat sen

jälkeen tehtailla lisää. Yhden tällaisen tapauksen esitti Keith Lehrer (1965):

Ford-tapaus: Uskon, että toimistossani työskentelevä hra Nogot omistaa Fordin, koska hän ajaa sillä päivittäin töihin ja on usein antanut minullekin kyydin. Päättelen edelleen, että joku toimistossani omistaa Fordin, mikä seuraa loogisesti edellisestä uskomuksestani. Nogot ei kuitenkaan omista Fordia (ehkä hän on ajanut jonkun toisen autolla), mutta toimistossani on joku toinen, hra Havit, joka omistaa Fordin mutta jonka Fordista minulla ei ole ollut mitään aavistusta.

Tässä tapauksessa minulla on tosi ja oikeutettu uskomus, että joku toimistossani omistaa Fordin, mutta tämä uskomus ei kuitenkaan ole tietoa. Uskomukseni on tosi, ja se on oikeutettu, koska päättelin siihen toisesta oikeutetusta uskomuksesta, mutta uskomukseni ei ole tietoa, koska se on tosi pelkästään onnekkaan sattuman takia. (Ks. Lammenranta 1993, 89–91.)

Gettier-ongelmissa on kyse siitä, että on olemassa toden ja oikeutetun uskomuksen tapauksia, joissa uskomus on tosi onnekkaan sattuman takia. Koska tieto ei voi perustua hyvään onneen, niissä ei voi olla kysymys tiedosta. Tosi ja oikeutettu uskomus ei siis ole riittävää tiedolle. Miten hyveteoria ratkaisee ongelman?

3. Reliabilismi

Hyvereliabilismia on hyvä verrata Goldmanin prosessireliabilismiin, jonka mukaan uskomuksen oikeutus riippuu sen synnyttäjien psykologisten prosessien luotettavuudesta:

Prosessireliabilismi: S:n uskomus on oikeutettu, jos ja vain jos se on luotettavien psykologisten prosessien synnyttämä ja ylläpitämä (Goldman 1979).

Prosessireliabilismi ei ratkaise Gettier-ongelmaa, koska Gettier-tapauksissa uskomus on syntynyt luotettavalla tavalla. Se on siis sekä tosi että luotettavalla tavalla syntynyt muttei kuitenkaan tietoa. Hyvereliabilismi eroaa prosessireliabilismista korvaamalla psykologiset prosessit älyllisillä kyvyillä:

Hyvereliabilismi: S tietää että p, jos ja vain jos S:llä on tosi uskomus että p, koska S:n uskomus on luotettavien älyllisten kykyjen synnyttämä (Greco 2010, 71).

Toinen ero on analyysiin lisätty sana "koska", jonka tarkoitus on ratkaista Gettier-ongelmat: Tietoon ei riitä, että henkilöllä on luotettavalla tavalla syntynyt tosi uskomus. Hänellä täytyy olla tosi uskomus, koska tämä on luotettavalla tavalla syntynyt. Ts. henkilöllä täytyy olla tosi uskomus hänen luotettavien kykyjensä ansiosta. Gettier-tapauksissa näin ei ole, koska niissä henkilön tosi uskomus johtuu onnekaasta sattumasta. Hyve-ehto sulkee siis pois onnekkouden ja pystyy siksi selittämään, miksi Gettier-tapauksissa ei ole kyse tiedosta, toisin kuin tavanomainen luotettavuusehto, joka ei sulje pois onnekkoutta. Gettier-tapaukset eivät siten kumoa hyveteoriaa.

4. Tiedon arvon ongelma

Voidaan ajatella, että tieto on arvokasta, koska totuus on arvokasta ja tieto vaatii totuutta. Todet uskomukset ovat arvokkaita, koska ne auttavat saavuttamaan päämäärämme. Niillä on siis välinearvoa. Tosilla uskomuksilla voi hyvin olla myös itseisarvoa. Haluamme oikean vastauksen kysymykseen, mikä tappoi dinosaurukset sukupuuttoon, vaikkei vastauksesta olisi meille mitään hyötyä.

Käsitys, että tiedon arvo johtuu totuuden arvosta, ei kuitenkaan vastaa Platonin Menon-dialogissa esittämään kysymykseen, miksi tieto on arvokkaampaa kuin tosi uskomus. Meillä on vahva intuitio, että se on.

Linda Zagzebskin (2012, 152–155) mukaan hyväksyttävän tiedon analyysin tulisi selittää, miksi tieto on arvokkaampaa kuin tosi uskomus, mikä tuottaa hänen mukaansa suuria vaikeuksia vallitseville tietoteorioille. Tämä johtuu siitä, että vallitsevan näkemyksen mukaan juuri totuus on kaiken tiedollisen arvon lähde: Oikeutetut uskomukset ovat arvokkaita, koska ne ovat todennäköisesti tosia. Luotettavat psykologiset prosessit ja älylliset kyvyt ovat arvokkaita, koska ne tuottavat tosia uskomuksia. Jos tämä pitää paikkansa, näyttäisi siltä, että tieto ei voi olla arvokkaampaa kuin tosi uskomus. Esimerkiksi reliabi-

lismin mukaan tieto lisää toteen uskomukseen luotettavuuden, mutta jos luotettavuuden arvo riippuu totuuden arvosta, se ei tuo mitään lisäarvoa, koska meillä jo on tosi uskomus. Luotettavasti tuotettu tosi uskomus ei ole sen arvokkaampi kuin epäluotettavasti tuotettu tosi uskomus, jos kaiken tiedollisen arvon lähde on totuus. Kupillinen hyvää espressoa ei ole yhtään parempaa, vaikka se olisi tuotettu luotettavalla espressokoneella.

Hyveteoria vastaa näihin huoliin. Sen mukaan tieto on saavutus, ja saavutukset ovat itsessään arvokkaita. Saavutuksen arvo on jotakin enemmän kuin saavutetun lopputuloksen arvo. Sosa (2007, 22–24) vertaa tietoa jousiammuntaan. Oletetaan, että ampuja osuu aivan maalin keskelle. Suoritusta voidaan arvioida kolmella tasolla: (1) laukaus on tarkka, (2) laukaus on taitava ja (3) laukaus on tarkka, koska se on taitava. Tarkkuus (1) ja taitavuus (2) eivät riitä tekemään osumasta saavutusta: Oletetaan, että paikalla on puuskainen tuuli ja että tuulenpuuska työntää lentävän nuolen pois radaltaan, mutta että toinen puuska työntää sen takaisin radalleen. Ampujalla on sekä huonoa että hyvää tuuria. Emme siksi pidä hänen suoritustaan saavutuksena: nuoli osuu keskelle taulua hyvän tuurin takia eikä ampujan taidon ansiosta. Emme ihaile sitä samalla tavalla kuin saavutusta, jossa onnistuminen perustuu taitoon (3). Tieto on samalla tavalla saavutus, jossa henkilö muodostaa toden uskomuksen luotettavien älyllisten kykyjensä ansiosta. Se on arvokkaampi kuin hyvän tuurin takia syntynyt tosi uskomus. (Greco 2010, 97–98.)

5. Hyveteorian dilemma

Hyveteorian mukaan tieto on siis samaa kuin älyllinen saavutus (henkilö muodostaa toden uskomuksen älyllisten kykyjensä ansiosta). Tälle analyysille on kuitenkin kaksi vastaesimerkkiä, jotka yhdessä muodostavat dilemman. Ensimmäisen niistä esitti Alvin Goldman (1978, 121–122):

Lato-tapaus. Henry ajaa autolla maaseudulla, näkee pellon laidassa ladon ja muodostaa uskomuksen, että esine on lato. Hänellä on erinomainen näkö, valaistus on normaali, hänellä ei ole mitään syytä epäillä, että kohde

on lato, ja lato se todella on. Henry on kuitenkin tietämättään saapunut seudulle, joka on täynnä pahvista tehtyjä kulsseja, joita tieltä katsoen on mahdoton erottaa oikeista ladoista. Vaikka Henryn näkemä objekti todella on lato, hän ei kykene erottamaan sitä seudulla olevista kulsseista. Näissä olosuhteissa emme sanoisi, että Henry tietää, että objekti on lato.

Goldmanin kuvailema tapaus muistuttaa alkuperäisiä Gettier-tapauksia siinä, että kyseessä on tosi ja oikeutettu (tai luotettavasti muodostettu) uskomus, joka ei ole tietoa. Se on vastaesimerkki myös hyveteorialle, koska toden uskomuksen olemassaolo on siinä Henryn luotettavan näkökyvyn ansiota.

Jennifer Lackey (2012, 309) on puolestaan esittänyt esimerkin, jossa on kyse tiedosta, vaikkei toden uskomuksen olemassaolo ole siinä uskojan itsensä ansiota.

Pilvenpiirtäjä-tapaus: Hra Morris saapuu junalla Chicagoon ja haluaa vieraila tunnetussa pilvenpiirtäjässä, The Sears Towerissä. Hän kysyy tietä sinne ensimmäiseltä aikuiselta vastaanantulijalta. Tämä sattuu asumaan Chicagossa ja tuntee siksi kaupungin erittäin hyvin. Hän siis saa vastaanantulijalta hyvät ohjeet paikalle ja tietää niiden perusteella, missä pilvenpiirtäjä on.

Tuntuu selvältä, että Morris tietää, missä The Sears Tower on, vaikka hän ei ole muodostanut totta uskomusta omien kykyjensä ansiota. On ennemminkin vastaanantulijan älyllisten kykyjen ansiota, että hän on päätenyt toteen uskomukseen. Hyveteorian puolustaja voisi yrittää väittää, että totuuteen päätyminen on ainakin osittain myös Morrisin omien kykyjen ansiota. Hän valitsi vastaanantulijan hyvin eikä esim. kysynyt lapselta tai humalaiselta, mutta jos riittää, että toden uskomuksen olemassaolo on vain osittain uskojan ansiota, meidän on lato-tapauksessa hyväksyttävä sama.

Hyveteoria ajautuu siis dilemmaan: (1) Jos ansiokkuudelle asetetaan tiukat vaatimuksen, hra Morris ei tiedä, mikä on vastoin intuitioita. (2) Jos taas ansiokkuudelle asetetaan löysät vaatimukset, Morris tietää mutta myös Henry tietää lato-tapauksessa, mikä on myös vastoin intuitioita - suo siellä, vetelä täällä. (Lackey 2012, 315.)

6. Uusmoorelaisuus

Hyveteorian pitäisi myös pystyä vastaamaan skeptismin haasteeseen. Asiasta voi olla monta mieltä, muttei ainakaan ole selvää, että hyveteoria antaisi uskottavaa ratkaisua karteesisen skeptismin ongelmaan. Sen vastaus karteesiseen skeptisismiin on uusmoorelainen eli muistuttaa G. E. Mooren (1962, 136) vastausta.

Karteesinen skeptisimi perustuu niin sanottuihin skeptisiin hypoteeseihin, joista Descartes (1984) antoi esimerkkejä teoksessaan *Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta*. Ne kuvaavat erehtymisen mahdollisuuksia, joita emme pysty sulkemaan pois. Esim. demonihypoteesi kuvaa mahdollisuutta, jossa ilkeä demoni synnyttää kaikki kokemuksemme siten, että niiden pohjalta muodostamamme uskomukset ovat epätosia. Koska siinä oletetaan, että kaikki kokemuksemme ovat samat kuin nytkin, näyttäisi siltä, ettemme voi kokemuksen perusteella sulkea mahdollisuutta pois. Emme voi tietää, että hypoteesi on epätosi.

Skeptistä hypoteesia käytetään sen osoittamiseen, etten voi tietää mitään ulkomaailmasta, kuten sitä, että minulla on kädet:

1. Jos tiedän, että minulla on kädet, tiedän myös, etten ole ruumiiton sielu, jolle demoni synnyttää kokemuksia käsistä.
2. En tiedä, etten ole ruumiiton sielu, jolle demoni synnyttää kokemuksia käsistä.
3. En siis tiedä, että minulla on kädet.

Argumentti on loogisesti pätevä, ja sen premissit ovat intuitiivisesti uskottavia. G. E. Moore esitti kuitenkin sille seuraavan kaltaisen vasta-argumentin, jonka tarkoitus on osoittaa, että tiedän kuitenkin, etten ole ruumiiton sielu:

1. Jos tiedän, että minulla on kädet, tiedän myös, etten ole ruumiiton sielu, jolle demoni synnyttää kokemuksia käsistä.
2. Tiedän, että minulla on kädet.
3. Tiedän siis, etten ole ruumiiton sielu, jolle demoni synnyttää kokemuksia käsistä.

Myös Mooren argumentti on pätevä, ja myös sen premissit ovat intuitiivisesti uskottavia. Moore ei kuitenkaan selittänyt, miten voin tietää

kaikkia nuo asiat. Hyveteoria tulee apuun, ja siksi sen vastausta skeptisismiin kutsutaan uusmoorelaiseksi.

Skeptikko ei väitä, että todella olen demonin huijaama. Hän väittää vain, että tämä on mahdollista ja etten voi sulkea mahdollisuutta pois. Voimme siis olettaa, että minulla todella on kädet ja että älylliset kyyni ovat luotettavia. Oletetaan lisäksi, että muodostan aistihavaintojen perusteella uskomuksen, että minulla on kädet, ja päättelen tästä sitten deduktiivisesti, etten ole ruumiiton sielu. Tällöin todet uskokukseni, että minulla on kädet ja etten ole ruumiiton sielu, ovat luotettavan havaintokykyni ja päättelykykyni ansiota.

Hyveteorian mukaan tieto vaatii sitä, että uskomustemme ja todellisuuden välillä on luotettava kausaalinen suhde. Meillä ei tarvitse olla mitään perusteita uskoa, että niiden välillä on tällainen suhde (että skeptiset hypoteesit, jotka kieltävät tällaisen suhteen, ovat epätosia). Näkemys pystyy tehokkaasti torjumaan skeptisismiin. Voidaan silti epäillä, että se tekee tämän vähän liiankin tehokkaasti ja sallii näin tiedon liian helposti. Esim. hyveteoreetikko voi hyvin pitää kiinni uskonnollisen tiedon olemassaolosta: Alvin Plantingan (2000) mukaan teisti voi uskoa, että Jumala on antanut hänelle luotettavan älyllisen kyvyn, jonka avulla hän voi muodostaa tosia uskomuksia Jumalasta, ja näin tietää, että Jumala on olemassa. Jos ateisti tai agnostikko kysyy häneltä, mitä perusteita hänellä on uskoa, että Jumala on olemassa, hän voi hyveteorian mukaan hyvin vastata, ettei tieto Jumalasta vaadi perusteita. Riittää, että hänellä tosiasiaassa on luotettava Jumalan antama kyky muodostaa hänestä uskomuksia. Hyveteoreetikko pystyy siten liian helposti torjumaan muiden tällaisen tiedon mahdollisuutta vastaan kohdistamat epäilyt.

Hyveteorian vastaus skeptisismiin saattaa siten olla Pyrrhoksen voitto. Torjuessaan skeptisismiin se tekee tiedon joissakin muissa asioissa liiankin helpoksi (Cohen 2002).

7. Lopuksi

Vaikka hyveteoria saattoi aluksi näyttää lupaavalta, sen ratkaisut kolmeen perinteiseen tieto-opin ongelmaan eivät ole ainakaan täysin tyydyttäviä. Voi tosin olla, etteivät muutkaan teoriat pärjää kokonai-

suudessaan sen paremmin. – Tieto-opin harrastus on kuitenkin kasvanut viime vuosina valtavasti, ja uusia ratkaisuja etsitään kuumeisesti. Jopa infallibilismi otetaan jälleen vakavasti (McDowell 1984; Williamson 2000).¹

Helsingin yliopisto

Kirjallisuus

- Baehr, Jason (2012), "Four Varieties of Character-Based Virtue Epistemology", teoksessa Greco & Turri (2012), 33–69.
- Code, Lorraine (1987), *Epistemic Responsibility*, University Press of New England, Hanover.
- Cohen, Stewart (2002), "Basic Knowledge and the Problem of Easy Knowledge", *Philosophy and Phenomenological Research* 65, 309–329.
- Cottingham, John, Stoothoff, Robert, & Dugald Murdoch (käänt.) (1984), *The Philosophical Writings of Descartes*, Volume II, Cambridge University Press, Cambridge.
- DePaul, Michael, & Linda Zagzebski (2003), *Intellectual Virtue: Perspective from Ethics and Epistemology*, Oxford University Press, New York.
- Descartes, René (1984), "Meditations on First Philosophy", teoksessa Cottingham, Stoothoff, & Murdoch (1984), 1–62.
- Gettier, Edmund (1963), "Is Justified True Belief Knowledge?", *Analysis* 23, 121–123.
- Goldman, Alvin (1978), "Discrimination and Perceptual Knowledge", teoksessa Pappas & Swain, (1978), 120–145 (myös teoksessa Goldman 1992, 85–103).
- Goldman, Alvin (1979), "What is Justified Belief?", teoksessa Pappas (1979), 1–23 (myös teoksessa Goldman 1992, 105–126).
- Goldman, Alvin (1992), "Epistemic Folkways and Scientific Epistemology", teoksessa Goldman (1992), 155–175.
- Goldman, Alvin (1992), *Liaisons: Philosophy Meets the Cognitive and Social Sciences*, The MIT Press, Cambridge.
- Greco, John (2010), *Achieving Knowledge: A Virtue-Theoretic Account of Epistemic Normativity*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Greco, John, & John Turri (2012), *Virtue Epistemology: Contemporary Readings*, The MIT Press, Cambridge.

¹ Haluan kiittää yleisöä hyvistä kysymyksistä, erityisesti Ilkka Niiniluotoa, jonka kysymys auttoi minua täsmentämään hyve-ehtoa.

- Hookway, Christopher (2003), "How to be a Virtue Epistemologist?", teoksessa DePaul & Zagzebski (2003), 183–202.
- Lammenranta, Markus (1993), *Tietoteoria*, Gaudeamus, Helsinki.
- Lehrer, Keith (1965), "Knowledge, Truth, and Evidence", *Analysis* 25, 168–175.
- McDowell, John (1984), *Mind and World*, Harvard University Press, Cambridge.
- Montmarquet, James (1993), *Epistemic Virtue and Doxastic Responsibility*, Roman & Littlefield, Lanham.
- Moore, George Edward (1962), *Some Main Problems of Philosophy*, Collier Books, New York.
- Pappas, George, & Marshall Swain (toim.) (1978), *Essays on Knowledge and Justification*, Cornell University Press, Ithaca.
- Pappas, George (1979), *Justification and Knowledge*, D. Reidel, Dordrecht.
- Plantinga, Alvin (1993), *Warrant and Proper Function*, Oxford University Press, New York.
- Plantinga, Alvin (2000), *Warranted Christian Belief*, Oxford University Press, New York.
- Platon (1978), "Menon", suom. Marianna Tyni, teoksessa *Teokset* 2, Otava, Helsinki.
- Platon (1979), "Theaitetos", suom. Marja Itkonen-Kaila, teoksessa *Teokset* 3, Otava, Helsinki.
- Pritchard, Duncan (2010), "Knowledge and Understanding", teoksessa Pritchard, Millar & Haddock (2010), 3–88.
- Pritchard, Duncan, Alan Millar & Adrian Haddock (2010), *The Nature and Value of Knowledge*, Oxford University Press, Oxford.
- Sosa, Ernest (1980), "The Raft and the Pyramid: Coherence versus Foundations in the Theory of Knowledge", *Midwest Studies in Philosophy* 5, 3–25.
- Sosa, Ernest (1999), "Defeating Opposition to Moore", *Philosophical Perspectives* 13, 141–153.
- Sosa, Ernest (2007), *Virtue Epistemology: Apt Belief and Reflective Knowledge*, Volume I, Clarendon Press, Oxford.
- Zagzebski, Linda (1996), *Virtues of the Mind: An Inquiry into the Nature of Virtue and the Ethical Foundations of Knowledge*, Cambridge University Press, New York.
- Zagzebski, Linda (2012), "The Search for the Source of Epistemic Good", teoksessa Greco & Turri (2012), 151–169.
- Williamson, Timothy (2000), *Knowledge and Its Limits*, Oxford University.

